

Verseny – értékelés – rangsorok

Jelen tanulmány szerzője arra vállalkozik, hogy rámutat olyan, még kevésbé ismert jelenségre és újabb fejleményre, amelyek – meglátása szerint – az Educatio folyóirat tematikus számának egy lehetséges értelmezési keretét adhatják.

Az új paradigma

Rendkívüli kihívással kell napjainkban a társadalomkutatóknak szembenéznük. Meg kell kísérelniük egy bámulatos gyorsasággal kibontakozó jelenség megértését, ami – minden jel és eddigi kutatás szerint – teljes paradigmaváltást igényel. A hosszú távban való gondolkodás, az „egészet” átfogó szemlélet és a jelenség komplexitásának elfogadása alapvető feltétel. Ugyanakkor az igen gyors technikai, gazdasági és társadalmi változások, és sokszor súlyos következményeik, a válságok, azonnali reagálást is szükségessé tesznek. A globalizációról van szó, amely a társadalmi formáció valamennyi elemét érintő, sokdimenziós, sokszereplős folyamat (*Palánkai, 2014*).

Fő jellemzői közé tartozik a verseny és az együttműködés sokféle formájának elterjedése, a technika, a gazdaság és a társadalmi alrendszer korábban ismertnél jóval bonyolultabb kapcsolatrendszere, és a kölcsönös függőség. Az informatikai forradalom talaján természetessé válik a tér és az idő dimenziójának új értelmezése, mivel a folyamatok a világ több színterén, egyszerre, egy időben és egymással összefonódva zajlanak. Messze több információ áramlik az emberekhez, mint amennyit képesek feldolgozni, ugyanakkor lehetővé válik a fejlődő térségek elszigetelődésének oldódása (*Jensen, 2014*).

A felsőoktatás pozíciója

A gyors és gyökeres változások a felsőoktatást is közvetlenül érintik. A felsőoktatás a 20. század második felében átélté történetének talán legnagyobb átalakulását, a létszámexpanziót, a tömegessé válást, és végigjárta az intézményrendszer ennek megfelelő átalakításának küzdelmes útját. A „beteljesülés öröme” azonban nem tartott sokáig. 2010-re a fejlett országokban a felsőoktatásba belépők aránya a releváns korcsoportban már meghaladta az 50%-ot (ami a tömegesség szakaszának felső határa), ezzel megkezdődött az a szakasz, amit a szakirodalom az általánossá válásba való átmenet szakaszának nevez. Ez olyan fordulópont, amelynek következményeit még nem is tudjuk átlátni. Az ilyen méretű felsőoktatás nem tartható fenn a tömegesség szakaszában már megismert, megszokott módon. Miközben

► Educatio 2014/4. Hrubos Ildikó: *Verseny – értékelés – rangsorok*, 541-549. pp.

az expanzió a fejlett országokban nem áll meg, a feltörekvő országok látványos gyorsasággal építik ki, fejlesztik a felsőoktatásukat, és néhány fejlődő országban is programok indulnak a felsőoktatásba való belépés növelésére. Kibontakozott a networkök bonyolult nemzeti és nemzetközi rendszere a felsőoktatási intézmények között, a felsőoktatási intézmények és a gazdasági szereplők, valamint a civil társadalom között, jellemzővé vált a hallgatók és a tanárok nemzetközi mobilitása.

Mint a cunami, tört be a tömeges nyitott online kurzusok jelensége (Massive Open Online Courses – MOOCs) a felsőoktatásba, 2012-ben az Egyesült Államokban, majd 2013-ban már Európában is, amit a globalizáció emblematisz jelenségének tekinthetünk. E jelenség kapcsán egyrészt már a hagyományos felsőoktatás létének megkérdőjeleződéséről is lehet szó, másrészt lehetőségről és megoldásról, hogy azok is hozzájussanak a tanuláshoz, akik eddig a felsőoktatásból kimaradtak, mert a világ szegényebb régióiban élnek. Az előrejelzések szerint nem fog ugyan teljesen eltűnni a hagyományos felsőoktatás, mivel a kormányzatok mindenütt (még a szegényebb országokban is) törekedni fognak néhány csúcsegyetem fenntartására, kiépítésére, viszont a tömegegyetemek egy részének sorsa bizonytalanra válhat, és a fejlődő országokban már ki sem építik azokat az eddig ismert formában, a tömegoktatás útja az online oktatás lesz (Setényi, 2013)(Gaebel, 2014) (Hrubos, 2014).¹

A rangsorkészítés

A 2000-es évek elejétől színre lépő nagy nemzetközi rangsorok megtervezői jól látták előre a jövőt (miközben még nem is sejtették a MOOCs – nemsokára bekövetkező – drámai térnyerését). Törekvéseik középpontjában kezdettől fogva a világszínvonalú (elit, csúcs, kutató) egyetemek álltak és állnak. Igen nagy a tét. Belátható időn belül a kormányzatok mindenáron fenn fognak tartani néhány ilyen egyetemet, mert a gazdasági versenyképesség erősítésében nagy jelentőséget tulajdonítanak nekik, továbbá a tudományos versenyképesség érdekében, illetve presztízsmegfontolásból is.

Ezzel magyarázható, hogy miközben a rangsorok alapján a csúcsegyetemeknek tekintett intézmények mindössze 5%-át teszik ki az összes egyetemnek, mégis igen nagy szakmai, politikai és társadalmi érdeklődés kíséri az eredmények alakulását. A nemzeti rangsorok kisebb nemzetközi figyelmet élveznek, mivel elsősorban csak egy-egy ország lakói számára adnak releváns információkat. Pedig nem szabad lebecsülni nemzetközi hatásukat sem. A külföldiek is tájékozódhatnak a nemzeti rangsorok alapján, hiszen azok, akik – helyzetüket reálisan szemlélve – nem kifejezetten csúcsegyetemre vágnak bejutni, de külföldi tanulmányokat terveznek, jellemzően először célországot választanak, és csak utána konkrét intézményt (Hrubos, 2006;Gallup, 2009).

Tisztázatlan értékek

A felsőoktatással kapcsolatos elvárások, értékek jelentős és gyors változásokon mentek át az elmúlt fél évszázadban. Az értékek pedig általában nagy stabilitást mutatnak, ezért a gyors környezeti változások során egymásra torlódhatnak. A fejlett országok felsőoktatásában ma

¹ Az expanzió és a MOOCs témájával részletesen foglalkozik az *Educatio* 2014/2. száma, és benne a szerző hivatkozott tanulmánya.

egyszerre élnek az ún. 1968-as eszmék (demokratizálás, egyenlőségeszmény), az 1980-as évektől az elsősorban gazdasági értelemben vett hatékonysági elv, az 1990-es évtizedtől a kétségbeesett aggodás a minőség értékeiért, és a 2000-es évek új társadalmi szerződésre váró, a társadalom szolgálatát előtérbe helyező értékek. De egymásra torlódás még egy rövidebb időszakon belül is tapasztalható. Jó példa erre a mindössze 15 éves Bologna-reform, amelynek első szakaszát az „akadémiai sodrás” jellemezte, majd a második szakaszban hirtelen a „hasznossági sodrás” került előtérbe.

A rangsorkészítést övező viták hátterében jelentős mértékben a tisztázatlan értékek, az értékek hierarchiája körüli konszenzus hiánya azonosítható (ez elmondható a felsőoktatás egészéről folyó vitákról is). A vizsgálati dimenziók és indikátorok megválasztása, az indikátorok súlyozása ugyan módszertani kérdésként merül fel, miközben e döntések mindig értékeket jelenítenek meg.

Az értékek esetenként nagyon mélyen, az alapvető egyetemi modellekben gyökereznek. Két francia kutató, Philippe Vidal és Ghislaine Filliatreu, a közelmúltban arra vállalkozott, hogy összehasonlítsa a három legismertebb nemzetközi rangsor (rendszer) eredményeit, és szellemes grafikus módszerrel vizuálisan érzékelhetővé tegye azokat. Az országok (régiónok) négy csoportjából indultak ki, amelyekben az eredeti nagy egyetemi modellek – történeti sorrendben a brit, a humboldti, a napóleoni és az amerikai – hatása máig érvényesül. Az összehasonlítás kvantitatív módon is alátámasztotta a témával foglalkozók körében jól ismert vélekedéseket, feltételezéseket. A szerzők ezúttal egy eddig kevésbé tárgyalt összefüggést emelnek ki. Az ARWU-hoz² képest a THE³ és a QS⁴ rangsor alulbecsli a kutatási kiválóságot, ezzel praktikusán az amerikai és a kontinentális európai egyetemeket, és felülbecsli az Egyesült Királyság egyetemeit. A THE és a QS rangsorolás specifikuma az intézményi reputáció „survey” eredményeinek beépítése, ami a tradíció tisztelő brit egyetemi modell értékeinek hatása, és ez a tény okozza a fő eltérést (Vidal és Filliatreu, 2014).

A rangsorok versenye

A rangsorokról, rangsorkészítésről szóló szakmai viták mellett a tömegkommunikációban is nagy teret kap a téma. A publikációkban megnyilvánul a rangsorok közötti kemény verseny („a rangsorok rangsora”). Mi dönti el, hogy melyek lesznek a vezető rangsorok?

Az ARWU 2014. augusztusi hírlevele új aspektusból közelíti meg a kérdést, és egyszerű, de hatásos megoldással válaszolja meg. Közli, hogy egyes kormányzatok a külföldi tanulmányok finanszírozására kiírt pályázatoknál meghatározzák, hogy mely egyetemek esetében lehet felhasználni az ösztöndíjat. Az elgondolás ésszerű: így biztosítható, hogy az ösztöndíj nagy eséllyel jól hasznosul. A hallgatók magas presztízsű diplomával, kiválóan felkészítve térnek haza. Három konkrét példát is felhoz. Oroszországban a feltétel az, hogy a fő nemzetközi rangsorok (ARWU, THE, QS) első 200 helyén álljon a befogadó egyetem. Chilében az ARWU és a THE első 150 helye a határ. Törökország doktori programokra küldi így ki a fiatalokat, lazábban fogalmazva meg a feltételt: az ARWU, THE, QS rangsorokban jó helyezést elért egyetemek jöhetnek számításba (ARWU Press Release 2014). A kormányok döntéséből nyilvánvaló, hogy mely rangsorok állnak a rangsor-toplista élén... A három

² Academic Ranking of World Universities (Sanghai ranking)

³ Times Higher Education Rankings

⁴ Quacquarelli Symonds World University Rankings

nagy rangsor között ma már abban folyik verseny, hogy ki tudja tevékenységét új, és az érdekeltek számára releváns területekre kiterjeszteni.

Az ARWU az intézményi rangsorok mellett a tudományterület, illetve a tudomány szerinti rangsorokkal állt elő, engedve a versenytársak által gerjesztett nyomásnak. Legfrissebb kezdeményezése arra utal, hogy kitart eredeti filozófiája – az akadémiai értékek, a kutatási kiválóság preferálása – mellett, mi több, tovább mélyíti ezt az érdeklődését. 2014-ben létrehozták a GROUP Platformot (Global Research University Profiles), amely a tervek szerint 1200 kutatóegyetemet tervez befogadni. Az első körben 520 egyetem válaszolt a felhívásra (lényegében a 2013-as rangsor felső 500-as csoportjából). A csatlakozó, magukat kutatóegyetemnek valló intézmények vállalják, hogy évente adatot szolgáltatnak intézményük teljesítményéről, így biztosítva, hogy folyamatosan rendelkezésre álljon a friss adatbázis, jóval szélesebb körű indikátorokkal, mint a már ismert klasszikus ARWU rangsor esetében (*Academic Ranking of World Universities* 2014).

A THE 2014-ben kiadott egy Ázsia-kötetet, az 50 évesnél „fiatalabb” egyetemek top 100-as listáját tartalmazó kötetet, a mérnöki és a műszaki tudományok szerinti listát, és – a brit hagyományokat követve – egy reputációs rangsort (THE World University Rankings 2014).

Látványos a QS gyors térhódítása. A karok és tanulmányi területek szerinti listák mellett már elkészült az Ázsia, a Latin-Amerika és a BRICS rangsor, valamint a „Top 50 Under 50” lista (QS University Rankings (2014)). Ezeken kívül létrehozták az oktatás területén működő vezetők platformjait olyan régiók, földrészek vonatkozásában, amelyek eddig kevésbé álltak a nemzetközi felsőoktatási verseny előterében (QS APPLE – Asia Pacific Professional Leaders in Education, QS MAPLE – Middle East and North Africa Professional Leaders in Education) (QS Asia 2014).

Figyelemre méltó, hogy mind a THE, mind a QS kiterjeszti figyelmét az 50 évesnél fiatalabb felsőoktatási intézményekre. Ezzel „kiküszöböli” a komoly múlttal, akár több évszázados ismertséggel rendelkező, és ezért a toplistákon mindig elől álló egyetemeiket, és azokra fókuszál, akik nagy erőfeszítéseket tettek, tesznek, hogy teljesítményükkel helytálljanak. Valószínűsíthető, hogy ezen egyetemi körre az érdekeltek és az érintettek igen széles köre kíváncsi.

Európa saját útja

Az európai egyetemi világ kezdettől fogva gyanakodva fogadta a nemzetközi rangsorokat. Ebben a régióban ugyanis az egyetemi, majd a felsőoktatási rendszer az ún. integrált modell szerint épült ki, ami azt jelenti, hogy az azonos jogi státuszú intézmények teljesítménye, értéke elvileg nem különbözhet egymástól. Szemben az angolszász térségekkel, ahol nem létezett központi kormányzati irányítás, és ún. diverzifikált rendszer jött létre, ezért természetes módon elfogadták a sokféleséget, a teljesítmény, presztízs szerinti hierarchiát. Az Európai Egyetemi Szövetség figyelemmel kísérte és kíséri a nemzetközi rangsorokat, ki is adott egy kötetet, amely jó áttekintést ad a világban létező több mint negyven rangsorolásról (*Rauhvargers*, 2013).

Nem egyszerűen arról van szó, hogy Európa, amely már a középkorban, majd a 19. században a világ számára mintaadó, igen eredményes egyetemi modelleket alkotott, nehezen fogadja el, hogy a rangsorok élén alig szerepelnek egyébként híres-nevesnek számító egyetemei. Ez alapvető kérdéseket, a felsőoktatás társadalmi küldetését érintő ügy. Az Európai

Egyetemi Szövetség és az Európai Bizottság is szerepet vállalt abban a munkában, amely az egyetemek – a 21. században érvényesülő – misszióinak végiggondolását kezdte meg. Itt fogalmazódott meg, hogy a jól ismert két misszió – az oktatás és a kutatás – mellett el kell fogadni a harmadik misszió létét. Ez pedig a társadalom közvetlen szolgálata, ami sokféle formában valósul meg (az adott környezet, a régió igényeinek kielégítése, kapcsolat az üzleti világgal, a helyi gazdaságot szolgáló oktatási programok indítása, tudástranzfer, innováció, kulturális központ szerep, a környezetvédelemben való sokoldalú részvétel, szociális szolgálat, önkéntes munka stb.). Az intézmények sokfélesége ebben az értelemben bontakozhat ki igazán, és ez a sokféleség ma már kifejezetten támogatott értékke vált Európában. Ha pedig az intézményi rangsorok a teljesítményt kívánják mérni, akkor ezeket a teljesítményeket is figyelembe kellene venni.

Ha elfogadjuk az intézmények sokféleségét a különböző missziók vállalása tekintetében (amely missziók között aligha lehet hierarchiát felállítani), el kell vetni a kifejezetten hierarchikus szemléleten alapuló ma ismert rangorkészítést, vagy legalábbis nem szabad egyedüli megoldásként kezelni (Hrubos, 2010).

Az Európai Bizottság, az Európai Egyetemi Szövetség támogatta azt a projektet, amely egy európai rangsor-modell megalkotását célozta meg. Többdimenziós szemléletű, globális ambíciókat vállaló rendszerről van szó, amely kifejezetten nem hierarchikus, hanem horizontális szemléletű. A dimenziók között természetesen helyet kapnak az ún. harmadik misszió elemei is. Az eredményeket az egyes szempontok, dimenziók szerint teszik közzé, és mindig az azonos jellegű intézményekre vonatkozóan, olyan módon, hogy nem lehet egyetlen skálán összegezni azokat, tehát nem lehet intézményi rangsort készíteni. Az első eredményeket és a továbblépésre vonatkozó terveket 2014 májusában tették közzé (U-Multirank, 2014). A nagy kérdés az, hogy Európán kívüli földrészek egyetemei körében mekkora érdeklődést tud majd kelteni a rendszer, továbbá, hogy sikerül-e megoldást találni a finanszírozására. Elvi kérdés ugyanis, hogy a kommercializálódást el akarják kerülni.

A rangorkészítés minősítése

A sokféle rangsor megjelenése kiváltotta mind a felhasználók, mind a rangorkészítők részéről azt az igényt, hogy el kellene kerülni a devalválódást, a módszerek korrektségére vonatkozó gyanakvást, tehát valamilyen formában szisztematikusan ügyelni kell a minőségre. A téma iránt felelősséget érző felsőoktatási szakértők 2002-ben létrehoztak egy csoportot (International Ranking Expert Group – IREG), amely nemzetközi tanácskozások sora után 2009-ben intézményesült, megalakult az IREG Observatory (on Academic Ranking and Excellence). Megalkották a rangorkészítésre vonatkozó egyezményes szabályokat, remélve, hogy ezzel bizonyos alapvető minőségi követelmények betartására felhívják a figyelmet (IREG Observatory, 2014).

A következő lépés az volt, hogy létrehoztak egy auditáló szolgáltatást. A rangsorok erre vállalkozó készítői kérelmet nyújthatnak be, hogy független szakértők értékeljék rangorkészítő rendszerüket (előre közzétett szempontok alapján). Az auditálás eredménye pozitív vélekedés esetében egy oklevél lesz, amely azt igazolja, hogy az IREG-szakértők elfogadták a rendszerüket, továbbá azt, hogy közzé is teszik az állásfoglalást. (Az elutasítottak listáját nem teszik közzé.) A szakmai presztízs és az üzleti pozíció szempontjából nyilván nagy jelentősége lehet annak, ha egy rangsor-vállalkozás elnyeri ezt a legmagasabb elfogadást (IREG-Ranking Audit, 2014).

Az első eredményhirdetésre 2013-ban került sor, a QS, valamint a lengyel Perspektywy Foundation nemzeti rangsora kapta meg az elfogadást, 2014-ben pedig az U-Multirank (*Perspektywy*, 2013).

A feltehetően szakmapolitikai elemektől nem mentes első döntésben fel lehet fedezni azt az üzenetet, hogy az IREG nagy jelentőséget tulajdonít a nemzeti rangsoroknak, és nagy jövőt jósol nekik. Ezek a rangsorok sok hasznos információt szolgáltathatnak a felsőoktatás érintettjeinek. Fontos, hogy általában minden intézményre kiterjednek az adott országban (az intézmények versenyében mindenki részt vesz), és az eredmények is megnyugtatóbban értelmezhetők az azonos jogi, társadalmi, gazdasági kontextusban. Most dolgoznak a világ rangsorleltárának összeállításán (*IREG Inventory*, 2014).

Az IREG vállalkozása mindenképpen hasznos, mert ráirányítja a figyelmet a rangsorkészítés minőségére, nemzetközi fórumot ad a különböző rangsorok áttekintésére, a higgadt vitákra. Nyilvánvaló, hogy működésének hatása jó esetben is csak hosszabb távon tud érvényesülni.

Szakmai szempontból máris kiemelkedő szerepet játszik azzal, hogy rendszeresen szervez konferenciákat, amelyeken a felsőoktatás általánosabb kérdései napirendre kerülnek. Témaválasztásuk mindig telitalálat, az éppen aktuális és fontos problémákat járják körül, és a világ kiemelkedő szakembereit, felsőoktatási „guruit” nyerek meg előadónak.

2014-ben az IREG-7 konferencia a foglalkoztathatóság problémájára fókuszált (*IREG-7 Conference*, 2014). Híres, nagy cégek vezetői és kutatók is szerepeltek az előadók között. A kétnapos együttgondolkodás után se jutottak sokra, még magának a fogalomnak a definiálásában sem, ahogyan abban sem, hogyan lehetne ezt a dimenziót is beépíteni a rangsorkészítésbe. A diplomások karrierje felől közelítve a kérdést, bizonyos tanulság már kibontakozott. A diplomások karrierjének alakulása összetett okokkal magyarázható (és a jelenség értelmezése is bonyolult feladat). A pályakövetéses vizsgálatokból végül az derül ki, hogy a felsőoktatási intézmény hatása tekintetében hosszabb távon a legerősebb befolyásoló faktor annak a felsőoktatási intézménynek a presztízse, ahol a fokozatukat megszerezték (a szaknak, a fokozat jellegének alig van hatása) (*Teichler*, 2009; 2013).

A magas presztízszű, „toplistás” egyetemekre bejutó hallgatók társadalmi összetétele, felkészültsége, motivációja már eleve biztosítja nemcsak a tanulmányi eredményességet, hanem a sikeres karriert is. Így mégis elérkeztünk a rangsorokhoz...

A gazdasági versenyképesség és a felsőoktatás teljesítményének összekapcsolása

A Magyar Tudományos Akadémia Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya 2014. május 14-én tudományos ülést rendezett *A felsőoktatási intézmények versenyképessége idehaza és a világban* címmel. Az ülés Magyarországon először vállalkozott arra, hogy a címben jelzett témában egymással szorosan összefüggő, de tudományos alapossággal általában csak külön-külön vizsgált kérdéseket járjon körül, és rámutasson a kölcsönös egymásra hatásra. Egy-egy ország gazdasági versenyképessége, a felsőoktatás versenyképessége, illetve a gazdasági versenyképesség és a felsőoktatás teljesítményének kapcsolata állt a középpontban, a társadalomba való beágyazottságot mint alapvető szemléletet követve. Az ülés átfogó üzenete volt ez, amely az ott elhangzottak egésze által bontakozott ki.

Az *Educatio* folyóirat örömmel fogadta a felkérést az MTA IX. Osztályától, hogy tematikus számban adja közre a konferencia-előadások alapján készült tanulmányokat, azt

remélve, hogy ezúton az a bizonyos átfogó üzenet az érdeklődők szélesebb köréhez is eljut. Jelen számunkban tehát ezt találja meg az olvasó. A tanulmányok sorrendje nem az ülés programjában feltüntetett sorrendet követi, hanem azt a logikát, amely – szándékunk szerint – az „üzenet” kibontakozását segítheti.

Balázs Ervin *Tömegoktatás, elitoktatás és a minőség* című tanulmánya megadja az alaphangot: a kötet mindvégig a felsőoktatásról szól, és olyan mondanivalója van, amely közvetlenül vagy áttételesen hozzájárul a magyar felsőoktatás jelenlegi problémáinak megértéséhez és kezeléséhez. Röviden összefoglalja a legfontosabb vitapontokat, nyilvánvaló anomáliákat, és felsorolja a konkrét teendőket. Mint a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság elnöke értelemszerűen végig a minőség ügyét állítja a középpontba, ami a felsőoktatás tömegessé válása óta máig mindenütt megoldatlan kérdés.

Három tanulmány a gazdasági megközelítést jeleníti meg.

Barakonyi Károly *Felsőoktatási versenyképesség és stratégia* című tanulmányában jelentős teret szentel az alapfogalmak tisztázásának, ami nélkülözhetetlen a szakmai, a szakma-politikai és társadalmi diskurzushoz (továbbá jól szolgálhatja az egyetemi oktatást). A témát nemzetközi összefüggésbe helyezi (EU, OECD), de eljut a hazai felsőoktatási intézmények stratégiaalkotásáig, a felsőoktatási intézmények versenyképességét befolyásoló legfontosabb tényezőkhöz. Ez a logikusan egymásra épülő és igen nagy ívű megközelítés adja a fő tanulságot.

Török Ádám és Nagy Andrea Magda tanulmánya már összeköti a gazdasági megközelítést a kifejezetten felsőoktatási vonatkozásokkal és az intézményi rangsorokkal (a tanulmány címe: *A verseny formái, szereplői és érdekeltjei a felsőoktatási piacon*). A felsőoktatási versenyt többszereplős játszmaként írják le, amely szemlélet közelebb visz az intézményi rangsorok bámulatos karrierjének, illetve korlátainak megértéséhez. Összehasonlítják a vezető nemzetközi rangsorok eredményeit, majd pedig empirikus megközelítésben keresnek választ egy alapkérdésre: milyen kapcsolat mutatható ki a felsőoktatási rangsor és a versenyképességi rangsor között (európai országokban).

Chikán Attila tanulmánya a felsőoktatás eredményessége és a gazdasági versenyképesség kapcsolatának értelmezésére és vizsgálatára fogalmaz meg egy lehetséges gondolkodási keretet *A felsőoktatás szerepe a nemzeti versenyképességben* címmel. Rámutat arra, hogy el kell kerülni a kétségtelenül létező összefüggés leegyszerűsített interpretálását, a parciális mutatók (akár a rangsorok) túlértékelését. A felsőoktatás rendkívül komplex társadalmi alrendszer, amelynek teljesítményét és hatását csakis ennek megfelelő megközelítésben érdemes vizsgálni.

Fábri György már kifejezetten a rangsorokkal foglalkozik, a velük kapcsolatos fő kifogásokat, elméleti és módszertani vitákat járja körül. Tanulmánya címe provokatív, de az alapkérdést teszi fel: *Legyőzik az egyetemi rangsorok a tudás világát?* Elsősorban a nagyhírű és nagy hatású nemzetközi rangsorok tekintetében foglalkozik a lehetséges hatásokkal, abból a szempontból, hogy azok milyen szerepet játszanak az akadémiai értékek megőrzésében vagy háttérbe szorításában, illetve hogyan érintik a felsőoktatási aréna különböző aktorait.

A rangsorkészítés egyik kulcskérdése a megfelelő indikátorok megválasztása, az indikátorok súlyozása és a felhasznált adatok minősége. Telcs András és Kosztyán Zsolt Tibor *Egyetemi rangsorok versus hallgatói preferenciák* című tanulmányukban olyan megoldást választottak, amely éppen egyszerűségével védi ki az indikátorokban rejlő csapdá-

kat. A hazai felvételi adatbázisból kiindulva a hallgatói jelentkezések alapján vizsgálták a preferenciasorrendeket, az intézményválasztásra ható tényezőket.

A hallgatói preferenciákat természetesen közvetlenül is lehet mérni, mégpedig a hallgatók megkérdezése alapján. Csuka Gyöngyi és Banász Zsuzsa ezt az utat választotta (*Lehetőségek és döntések – a felsőoktatási intézményválasztási szempontok változása*). Ez esetben az intézményválasztási szempontokat, valamint a szempontok közötti kapcsolatot vizsgálták. Egy magyarországi felsőoktatási intézményben végzett kísérletükben a rangsorok ismertségére és döntésben játszott szerepére is rákérdeztek.

IRODALOM

ARWU (2014) Press Release <http://www.shanghairanking.com/newsletter.jsp?param=3XyasTceZwfmmP0qPTOSUZSFnLZcLjX XMGrPkNgDZSPHtg>

ACADEMIC RANKING OF WORLD UNIVERSITIES

(2014) GROUP Platform <http://www.shanghairanking.com/grup/index.html>

GAEBEL, M. (2014): Massive Open Online Courses. An update of EUAs first paper 2013

EUA Occasional Papers. European University Association

<http://www.eua.be/publications/eua-reports-studies-and-occasional-papers.aspx>

GALLUP INSTITUTE (2009): Survey among students in higher education institutions, in The EU Member States, Croatia, Iceland, Norway and turkey. special Target survey Flash Eurobarometer Series 260.

HRUBOS, I. (2010): Régi-új megközelítések a felsőoktatási intézmények sokfélségének és teljesítményének értelmezésében. *Felsőoktatási Műhely* 4. 15-24. Letöltés: http://www.felvi.hu/pub_bin/dload/FeMu/2010_4/Femu_2010_4_15-24.pdf

HRUBOS, I. (2006): A 21. század egyeteme. *Educatio*, 4. szám 665-683. http://www.hier.iif.hu/hu/educatio_reszletes.php?id=63

HRUBOS, I. (2014): Expanzió – határok nélkül. *Educatio*, 2. 205-215.

REG INVENTORY OF NATIONAL RANKINGS (2014): http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=197&Itemid=171

IREG Observatory on Academic Ranking and Excellence 2014. <http://www.ireg-observatory.org/>

IREG-7 Conference (2014) Employability and Academic Rankings. 14-15 May, London http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=281&Itemid=216

IREG-Ranking Audit (2014) Purpose, Criteria and Procedure http://www.ireg-observatory.org/index.php?option=com_content&task=view&id=110&Itemid=101

JENSEN, J. (2014): *Globalizáció és új kormányzás*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet. Mundus Novas Könyvek, Budapest.

PALÁNKAI, T. (2014): *Előszó*. Jody Jensen: *Globalizáció és új kormányzás*. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézet. Mundus Novas Könyvek, Budapest.

Perspectywy and QS rankings get IREG approval (2013): http://www.perspektywy.org/index.php?option=com_content&task=view&id=117

Perspectywy Education Foundation (2014): http://www.perspektywy.org/index.php?option=com_content&task=view&id=38&Itemid=34

QS University Rankings (2014): <http://www.topuniversities.com/university-rankings>

QS Asia (2014): <http://www.qs-asia.com/main/>

Report on joint EUA-Regio/JRC Smart Specialisation Platform expert workshop (2014) The role of universities in Smart Specialisation Strategies <http://www.eua.be/publications/eua-reports-studies-and-occasional-papers.aspx>

RAUHVARIGERS, A. (2013): *Global university rankings and their impact*. *EUA Studies*.

Report on Rankings II. <http://www.eua.be/publications/eua-reports-studies-and-occasional-papers.aspx>

SETÉNYI, J. (2013): A nyitott tanulás térnyerése a felsőoktatásban. *Educatio*, 3. 377-391.

TEICHLER, U. (2009): *Higher Education and the World of Work*. Sense Publishers, Rotterdam, Taipei.

TEICHLER, U. (2013): Future Scenarios of Higher Education. In: Berács, J., Hrubos, I. és Temesi, J. (szerk): *Túlélési forgatókönyvek*. Nemzetközi Felsőoktatási Kutatások Központja, Budapesti Corvinus Egyetem. 35-52.

THE World University Ranking (2014): <http://www.timeshighereducation.co.uk/world-university-rankings/#>

U-Multirank (2014) Readymade rankings <http://www.umultirank.org/#!/home?trackType=home§ion=>

VIDAL, PH. – FILLIATREU, GH. (2014): *Graphical Comparison of World University Rankings. Higher Education Evaluation and Development* 8:1 (June) 1-14. DOI:10.6197/HEED.2014.081.01

Who Stacks Up? QS World University Rankings: by Subject 2014. British Council http://www.topuniversities.com/sites/qs.topuni/files/QS_WUR_by_Subject_2014_Supplement.pdf

Az internetes hivatkozásoknál az utolsó letöltés: 2014. október 10.